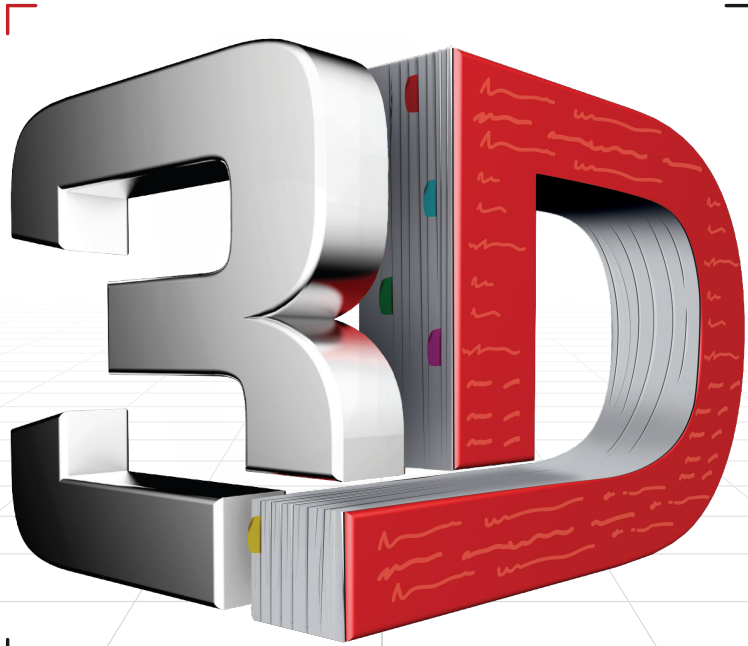

AYT EDEBİYAT

Mehmet Ali Yerlikaya

ORİJİNAL

- Aşağıdaki Hologramı Kazıyınız.
- 3D Mobil Uygulamasında Karekodu Okutunuz.
- Kitap Orijinal mi Kontrol Ediniz.
- Korsansa Orijinal Baskısı Ücretsiz Gönderilecektir.
- Aşağıda Hologram Yoksa Kitabı Aldığınız Yere İade Ediniz.

VIDE DESTEKLI
DEFTER

 Mehmet Ali Hoca'dan

VIDE
DERS
ANLATIMLARI
BURADA!

Bu ürünün bütün hakları **3DYAYINLARI** na aittir.

Tamamının ya da bir kısmının ürünü yayımlayan
şirketin önceden izni olmaksızın fotokopi ya da elektronik,
mekanik herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılması,
yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Kapak Tasarım :

3D Yayınları Grafik Birimi

Dizgi Tasarım :

3D Yayınları Dizgi Birimi

Baskı Tarihi :

2025

Baskı :

Başak Matbaacılık

Sertifika No: 51529

Baskı Adresi :

Çınar Mh. Çankırı Bulvarı No: 108
Akyurt / Ankara / Türkiye

Fatih Sultan Mh. 2720 Sk. No:4/B

High Life Office

Etimesgut / ANKARA

Tel. 444 0 407

  / 3dyayinlari

ÖN SÖZ

Kitabın Değerli Kullanıcısı,

Kültürün ve dilin önemli taşıyıcısı edebiyat, binlerce yıllık birikimin sonucunda oluşan oldukça geniş bir alandır. Bu nedenle çokça bilgi ve ayrıntı içermektedir. Durum böyle olunca öğrenci ezbere yönelmekte, bilgiler arasında bağlantı kuramadığı için de haklı bir kaygıya düşmektedir.

Kitabımız, otuz iki yıllık ders anlatmaya ve yazarlığa dayalı bir birikimin ürünüdür. Öğrencinin kaygılarını çok iyi biliyoruz. Bu nedenle kısa bir anlatımla sadece gerekli her şeyi sıkmadan, zevkli bir şekilde öğretme tekniğini seçtik. Bilgiler arası bağlantı sağlayarak kavratmayı, çeşitli ve nitelikli sorularla da kalıcılığı hedefledik.

2025 yılından geriye giderek ÖSYM'nin sorularını, tarzını ve tekniklerini analiz ettik; MEB'in ısrarla belirttiği üzere "Sorular ders kitabınızdan çıkar." ilkesine göre müfredattan yola çıkarak ve ders kitaplarını inceleyerek kitabı hazırladık.

Geleceğini şekillendiren genç arkadaşımızın karşısına video konu anlatımları ve soru çözümleriyle "Muhatabımız öğrencimizdir." diyerek bizzat kendimiz çıktık.

Ders çalışmayı zevkli hâle getirmek, öğrenmeyi kolaylaştırmak ve hatırlamayı sağlamak için gerekli görsel malzemelerle kitabımızı destekledik.

"İnsana ait emek hatalar da içerir." anlayışından hareketle bu kitapla ilgili eleştirilerinizi maliyerlikaya@hotmail.com adresine bildirmeniz, kitabın diğer baskılarında en az hataya ulaşma hedefimize katkıda bulunacaktır.

Mensubu olmaktan gurur duyduğum 3D yazar ekibinin ve ailesinin bir üyesi olarak bu kitabın hazırlanmasında her türlü olanağı sunan, yazarına saygı ve sevgi duyan yayınevime; kitabın incelemelerini yapan değerli meslektaşlarıma; soruları çözen, videoları izleyen, konu anlatımlarını öğrenci mantığıyla irdeleyen canım öğrencilerime; zamanlarını çaldığım eşime ve oğluma; beni öğretmen yapan anneme, babama ve nimetlerini yediğim ülkeme şükranlarımı sunuyorum.

Yararlı olması dileğiyle.

AYT EDEBİYAT VİDEO DESTEKLİ DEFTER

Bu kitapta seni **neler bekliyor ?**

BİRE BİR ÖSYM

ÖSYM'in son yıllarda sorduğu tarzdaki sorulara yer verilerek ÖSYM'nin diline ve soru tipine alışkanlık kazandırılması hedeflenen bölümdür.

BECERİ TEMELLİ SORU

Öğrencilerin analiz ve sentez yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan özgün, farklı, nitelikli yeni nesil soruların yer aldığı bölümdür. Bu sorular öğrencinin yorumlama, akıl yürütme, analitik, stratejik ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirme amacıyla hazırlanmıştır.

Shorts

Konuyla ilintili ilgi çekici öykülerin, anekdotların, içeriklerin ve kodlamaların yer aldığı bölümdür.

UYARI

Konuyla ilgili dikkat edilmesi gereken ayrıntıların yer aldığı bölümdür.

ÖRNEK

Konulara yönelik bilgilerin kalıcılığını sağlayacak soruların yer aldığı bölümdür.

BİRE BİR ÖSYM 2

Deneme metinlerinde büyük oranda işlenen bir ana konu vardır ancak deneme türünün karakteristik özelliğine bağlı olarak denemeci, metnin bütününe ana konuya bağlı kalmayabilir. Konu seçiminde özgür olan yazar, konuyu işleyişte de bu serbestliği sürdürür ve buna bağlı olarak zaman zaman ana konunun dışına çıkar. Yazar konuyu işlerken ana konuya anlam ilişkisi bakımından tamamen uzak, ilintisiz ya da dolaylı yakınlığa sahip bir başka konuyu metne dâhil edebilir. Bu tavrı, konuyu değişik boyutlarıyla ortaya koyma kaygısının ötesinde ayrıntılı bilgi verme, kişisel bir yargıyı belirtmeye ya da paylaşmaya dayalı bir tutumla kendi kişisel duygusunu ya da düşüncesini dile getirme gibi metni kısmi olarak etkileyen bir amaç taşımaktadır. Ayrıca yazar, bu tavrı sergilerken konudan uzaklaştığının bilincindedir ve bu durumu metin içinde kendi ifadeleriyle belirtmektedir.

Bu parçada deneme metinleri ve yazarlarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisine değinilmmiştir?

- A) Konu bütünlüğüne önem verilmesine
- B) Yazarların en çok tercih ettiği tür olduğuna
- C) Çoğunlukla bir ana konu etrafında şekillendiğine
- D) Her konuda yazabilme yeteneğine sahip yazarlarca tercih edildiğine
- E) Konu çeşitliliğine olanak sunması açısından diğer türlerden üstün olduğuna

Shorts 1

Divanü Lugâti't-Türk'ün keşfi

UYARI

Alanında yetkin bir kişinin hayatını ele alması, öğretici metin olması ve belge niteliği taşıması biyografi ile tezkirenin ortak yönleridir. Sanatlı bir dille yazılması ve öznel bir anlatımın benimsenmesi ise tezkirenin biyografiden ayrılan yönleridir.

BECERİ TEMELLİ SORU 2

Bu dilsiz haritada verilen divan şairlerinden hangisinin yaşadığı bölge yanlıştır?

- A) Fuzûlî B) Nâbî C) Nedim
- D) Neftî E) Şeyh Galip

ÖRNEK 4

Yıllar var ben onu hiç unutmadım.

O beni sorar mı hatırlar mı ki?

Büsbütün silinip gitti mi adım?

Gönlünün vefası bu kadar mı ki?

Orhan Seyfi Orhon'a ait bu dizelerle ilgili

- I. Coşkulu bir anlatıma sahiptir.
- II. Nazım türü liriktir.
- III. Konusu, yaşamdan alınan hazdır.

yargılarından hangisi söylenemez?

- A) I B) II C) III
- D) I ve II E) I, II ve III

BUNA DİKKAT

Ele alınan konuya yönelik hassasiyet gösterilmesi gereken farklılıkların ve en önemli detayların verildiği bölümdür.

MERAKLISINA

İşlenen konuya yönelik bilgi birikimini artırarak bakış açıları geliştirecek, kültürel donanım katkıda bulunacak edebiyatla ilgili güzel ve ilginç ayrıntılara yer verilen bölümdür.

HATIRLATMA

Bilgiler arası bağlantıları sağlamak için gerekli anımsatmalara yer verilen bölümdür.

DÜŞÜNÜ YORUM

Öğrenciyi düşünmeye ve yorumlamaya sevk edecek açık uçlu soruların yer aldığı bölümdür.

ETKİNLİK

Çoktan seçmeli sorulara geçmeden önce farklı ölçme-değerlendirme yöntemleriyle bilginin özümzenmesini sağlayan bölümdür.

BUNA DİKKAT

Sözlü anlatıma dayalı metinler şu şekilde de sınıflandırılabilir:

Bir kişinin hitabıyla oluşan metinler	Konuşma ve tartışmaya dayalı metinler	Görüşme ve gözleme dayalı metinler
Sunum	Münazara	Röportaj
Söylev	Forum	Mülakat
Konferans	Panel	
	Sempozyum	
	Açık oturum	

MERAKLISINA

Edebiyatımızın şaheserlerinden olan *Divanü Lügati't Türk*'ün bulunması oldukça ilginçtir. Genel ağıdan kitabın bulunma öyküsü videosuna ulaşabilirsiniz.

Divan-ı Hikmet

Divan-ı Hikmet

- 12. asırda yazılmıştır.
- Hoca Ahmet Yesevi'nin şiirlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Tasavvufun Anadolu'daki öncüsü Yesevi tarikatının kurucusu Hoca Ahmet Yesevi'nin şiirleri önemlidir.
- "Hikmetli sözler kitabı" anlamındadır.
- Didaktik bir eserdir.

Shorts 5

Kutadgu Bilig ve Bilim

BÖLÜM

HATIRLATMA

Edebî ve öğretici metinlerle ilgili detaylı bilgiler ve soru tipleri kitabınızın ilerleyen bölümlerinde verilecektir. Şu an yapmanız gereken tek şey, metinlerin sınıflandırılmasına yönelik tabloyu çok iyi öğrenmenizdir.

DÜŞÜNÜ YORUM

Eleştirinin önemli bir özelliği olumlu da olabilir. Sizce günümüzde eleştiri deyince neden hep olumsuzluk anlaşılmaktadır?

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

- (....) Biyografide kişinin hayatı, kendisi tarafından yazılırken otobiyografide başkası tarafından yazılır.
- (....) Otobiyografiler içe dönük, biyografiler ise dışa dönük, belge niteliğinde yazılıdır.
- (....) Tezkire, öğretici niteliğe sahip yazılardır.
- (....) Mektup; yazılış amacına göre özel mektup, edebî mektup, resmî mektup gibi türlere ayrılır.
- (....) Türk edebiyatında mektup türünün ilk örnekleri Cumhuriyet Dönemi ile verilmeye başlanmıştır.
- (....) Günlük; olay, duygu, düşünce ve izlenimlerin sonradan yazıya geçirilmesi ile oluşan bir edebî türdür.
- (....) Günlük yazmada gözlem ve kişisel izlenimlerin önemli bir değeri yoktur.
- (....) Anı türündeki eserler, ilahi bakış açısıyla yazılır.
- (....) Gezi yazısında gezilen yerlerle ilgili yazarın ilgisini çeken yönler ele alınır.

BÖLÜM 01 : EDEBİYATA GİRİŞ

Edebiyatın Bilim ve Güzel Sanatlarla İlişkisi	7
Metinlerin Sınıflandırılması	11
Türk Edebiyatının Dönemleri ve Türk Dili	15
Türkçenin Tarihî Gelişimi ve Dönemleri	18
Türklerin Tarih Boyunca Kullandıkları Alfabeler	19

BÖLÜM 02 : ÖĞRETİCİ METİNLER

Kişisel Yaşamı Konu Edinen Metinler	23
Gazete Çevresinde Gelişen Metinler	31
Sözlü Anlatım	39
Türk Edebiyatında Öğretici Metinler Sanatçılar/Eserler	41

BÖLÜM 03 : ŞİİR

Şiirde İçerik, Gelenek ve Gerçekçilik	59
Şiir Türleri	61
Şiirde İmge ve Söz Sanatları	65
Şiirde Yapı	77
Şiirde Ahenk	78
İslamiyet Öncesi Türk Şiiri	87
Geçiş Dönemi Şiiri	90
Halk Edebiyatı Şiiri	97
Divan Şiiri	119
Tanzimat Dönemi Şiiri	143
Servetifünun Dönemi Şiiri	151
Fecriati Dönemi Şiiri	154
Millî Edebiyat Dönemi Şiiri	159
Cumhuriyet Dönemi Şiiri	165

BÖLÜM 04 : HİKAYE

Hikâyenin Özellikleri ve Türleri	203
Hikâyenin Yapı Unsurları	204
Hikâyede Anlatım Teknikleri	206
Geçiş Dönemi/Halk Edebiyatında Hikâye (Dede Korkut Hikâyeleri-Halk Hikâyeleri-Cenkname)	209
Divan Edebiyatında Mesnevi	215
Tanzimat Dönemi'nde Hikâye	216
Servetifünun Dönemi'nde Hikâye	217
Millî Edebiyat Dönemi'nde Hikâye	218
Cumhuriyet Dönemi'nde Hikâye	220

BÖLÜM 05 : ROMAN

Romanın Özellikleri ve Türleri	235
Tanzimat Dönemi'nde Roman	236
Servetifünun Dönemi'nde Roman	240
Millî Edebiyat Dönemi'nde Roman	244
Cumhuriyet Dönemi'nde Roman	249

BÖLÜM 06 : TİYATRO

Tiyatro	283
Modern Tiyatro	285
Geleneksel Türk Tiyatrosu	287
Türk Edebiyatında Modern Tiyatro	292

BÖLÜM 07 : DESTAN / EFSANE MASAL / FABL

Destan	309
Efsane	314
Masal	315
Fabl	317

BÖLÜM 08 : SANAT VE EDEBİYAT AKIMLARI

Sanat ve Edebiyat Akımları	325
----------------------------	-----

EDEBİYAT NEDİR?

Duygu, düşünce ve hayalin estetik bir biçimde yazı veya sözle ortaya konmasına **edebiyat** denir. Edebiyat, Arapça bir sözcüktür. "Edep" kökünden gelir. Edebiyata **yazın** da denir. Edebiyat kelimesini ilk defa Tanzimat sanatçısı İbrahim Şinasi kullanmıştır. Şinasi'den önce edebiyatın iki temel türü olan nazım için **şiiir**, düzyazı için de **inşa** terimleri kullanılmıştır.

Edebiyatın Özellikleri Nelerdir?

- Malzemesi dildir.
- Sanata dayalı, nitelikli bir dile sahiptir.
- Dil sayesinde okur etki altına alınır.
- Özgündür, yani benzersizdir.
- Amacı okurda güzellik duygusu uyandırmaktır.
- Ele alınan konunun özelliklerine, sanatçının yeteneğine ve ilgisine göre roman, deneme, sohbet, şiir, gezi yazısı gibi türlerle ortaya konur.
- Düzyazı türlerinde edebiyatla uğraşan sanatçıya **yazar**, şiir türünde de eser veren sanatçıya **şair** denir.
- Yazıldığı dönemin izlerini taşır. Buna **gelenek** denir.
- Sanatçının bağlı olduğu anlayışı, yaşam tarzını, alışkanlıklarını yansıtır; buna da **zihniyet** denir.

EDEBİYATIN BİLİM VE GÜZEL SANATLARLA İLİŞKİSİ

Estetik nitelik taşıyan duygu, düşünce ve hayalin ya da olgu, olay, kavramın ortaya konmasında kullanılan yaratıcılığa **sanat** denir. Estetik olma özelliği açısından edebiyatla sanat iç içedir.

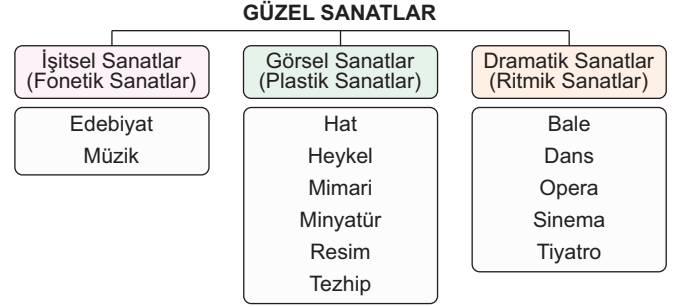
Güzel Sanatlar Nedir?

Heyecan veya hayranlık uyandırarak insanı etkileyen resim, müzik, edebiyat gibi etkinliklerin tümüne **güzel sanatlar** denir.

Güzel sanatlar, kullanılan malzemeye ve duyguları ifade etme biçimlerine göre şu şekilde sınıflandırılır:

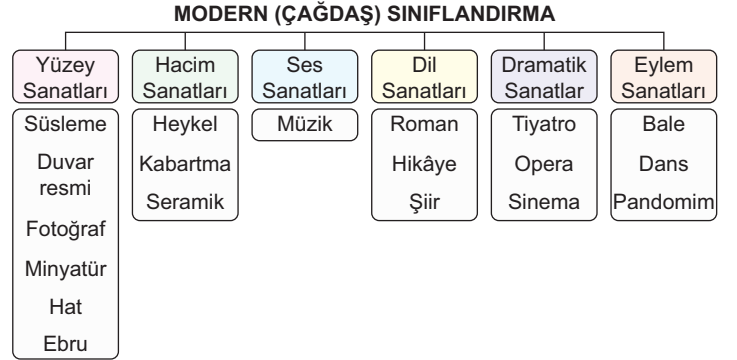
a.	İşitsel Sanatlar: Fonetik sanatlar da denir. Sese ve söze dayanır.
b.	Görsel Sanatlar: Plastik sanatlar da denir. Malzemesi toprak, taş, boya gibi maddelerdir.
c.	Dramatik Sanatlar: Ritmik sanatlar da denir. Ses, söz ve harekete dayalıdır.

Güzel sanatlar aşağıdaki şemada görüldüğü gibi sınıflandırılabilir:

UYARI

Yukarıdaki sınıflandırma, genel bir sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmanın dışında modern (çağdaş) bir sınıflandırma daha vardır. Bu sınıflandırma aşağıda verilmiştir. Bu sınıflandırmanın da bilinmesinde yarar vardır.

BECERİ TEMELLİ SORU 1

Aşağıdaki güzel sanatlar tablosunda numaralanmış unsurlardan hangi ikisinin yeri değiştirilirse tablodaki bilgi yanlışlığı giderilir?

Fonetik (İşitsel) Sanatlar	Görsel (Plastik) Sanatlar	Dramatik (Ritmik) Sanatlar
1. Edebiyat 2. Müzik	3. Hat 4. Heykel 5. Mimari 6. Resim 7. Sinema 8. Tezhip	9. Bale 10. Dans 11. Minyatür 12. Opera 13. Tiyatro

- A) 1 ve 3 B) 2 ve 10 C) 4 ve 12
D) 7 ve 11 E) 8 ve 13

EDEBİYATIN BİLİM DALLARIYLA İLİŞKİSİ

Bilim ve teknik; insan hayatını etkileyen, değiştiren, insan hayatına yön veren yenilikleri ve gelişmeleri içerir. Değişen insan yaşamı, edebî eserlerde yer alır. Edebiyat, ürünlerini ortaya koyarken ve bu ürünleri incelerken çeşitli bilim dallarıyla ilişki kurar.

Edebiyatın bazı bilim dallarıyla ilişkisi şu şekildedir:

Edebiyat - Tarih ilişkisi:

Tarihte de edebiyatta da insan temel alındığı için edebiyatla tarih arasında bir ilişki vardır. Her edebî metin bir tarihî dönemde oluştuğu ve bu metinlerde dönemin izleri görüldüğü için edebî metinlerin temasını tarihî dönemler etkiler. Bu metinleri doğru kavrayabilmek için tarihe ihtiyaç duyulur. Bazı edebî metinler, oluştuğu dönemin izlerini taşıırken bazıları da konusunu tamamen tarihî gerçeklerden alabilir. Bu tür metinler tarihe ışık tutabilir, tarih bilimine kaynaklık edebilir. Edebî eserleri ve yazarları dönemleri ile birlikte inceleyen edebiyat tarihi, tarih biliminin metodundan yararlanır.

Edebiyat - Coğrafya ilişkisi:

Edebî metinlerin temel unsurlarından biri de mekândır. Olaylar bir mekânda oluştuğu ve bu mekânların izlerini taşıdığı için coğrafya devreye girer. Bazı edebî metinlerin yazılış amacı, belli bir coğrafi bölgeyi tanıtmaktır. Gezi yazıları, egzotik romanlar bu türden eserlerdir; bunlar her iki bilim için de önemli kaynaklardır.

Edebiyat - Sosyoloji ilişkisi:

Edebiyat, insanı temel unsur olarak ele aldığı ve sosyoloji de toplumu inceleyen bilim dalı olduğu için bir edebî eserde insanın yaşadığı toplumdaki her türlü durum sosyolojiyle ilintilidir. Bir yazar, sosyolojiden yararlanarak eserlerini oluşturabilir. Bazı edebî metinler, sosyoloji bilimine kaynaklık edebilir çünkü edebî metinlerde insan ilişkileri açısından bol malzeme vardır. Bazı edebî akımlar ve edebî dönemlerin temsilcileri; topluma yön vermeyi, sosyal fayda sağlamayı amaçlar. Böylece edebiyat toplumu etkiler ve sosyolojinin inceleme alanına girer.

Edebiyat - Felsefe ilişkisi:

Düşünce, felsefenin temel uğraş alanı olduğu ve bir edebî eser de düşünce etrafında oluşturabildiği için felsefe ile edebiyat arasında bir ilişki vardır. Maddeyi ve yaşamayı çeşitli yönleriyle inceleyen bir düşünce sistemi olan felsefe, kimi zaman araç olarak edebî metinleri kullanmıştır. Bazı edebî metinlerin arka planında da bazı düşünceler yatar.

ÖRNEK 1

Felsefe ve edebiyat, insanın kendi varoluşunu açığa vurduğu iki farklı etkinlik alanıdır. Felsefe; varlık, bilgi ve değerler hakkında toplu bir görüş, bütünlüklü bir bilgi elde etme amacı güder. Dil ile bütünleşmiş kavramsal örgü, felsefenin bizzat kendisini oluşturur. Felsefi etkinlik, bir kültür bütünlüğünde ve o kültürün diliyle hayat bulur. Diğer taraftan edebiyat ise genellikle sanatsal güzelliğe sahip olduğu iddia edilebilen yazılı eserlerin bir bölümü olarak tanımlanabilir. Edebiyat, yazılı eserlere ilişkin bir sanat türüdür. O, yaşamlarımızın aynasıdır. Yaşamlarımızla ilgili konuların tümü edebiyatın konu ya da öğeleri olabilir. Felsefenin ve edebiyatın birbirilerinden farklı alanlar olmalarına rağmen kesiştikleri noktalar da vardır.

Bu parçada geçen "yaşamların aynası" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hayata enerji vermek
- B) Hayatın gerçeğini yansıtmak
- C) Hayata her açıdan yön vermek
- D) Hayatın sorunlarına çözüm üretmek
- E) Hayatın götürüsü ve getirisi arasında denge kurmak

Edebiyat - Psikoloji ilişkisi:

Edebî eserin ana unsuru insandır. İnsan da duyguları olan bir varlıktır. Bir sanatçı eserini oluştururken ya da okur bir edebî eseri değerlendirirken insan duygu ve davranışlarını uğraş edinen psikoloji biliminden yararlanır. Kimi zaman da psikoloji bilimiyle uğraşanlar bir edebî eserdeki kişiyi ele alabilir.

Edebiyat - Din ilişkisi:

Toplumsal yaşamda önemli bir yere sahip olan dinin edebiyata ve sanata etkileri güçlüdür. Örneğin Türk edebiyatında dinî motifler önemli yer tutmaktadır. Birçok eser dinî konuları işler.

Edebiyat Hayatımızın İçinde

Sevgili gençler edebiyat, her zaman yaşamla iç içedir. Günlük hayatın koşuşturması ve bilgi eksikliği, edebiyatın hayatla ilişkisini fark etmemize engel olmaktadır. Örneğin 15. yüzyılda yaşayan Süleyman Çelebi'nin yazdığı *Vesilet'ün Necat* adlı eser günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Katıldığınız bir mevlitte "Allâh adın zikredelim evvela/Vacib oldu cümle işte her kula/Allâh adın her kim ol evvel anâ/Her işi âsan eder Allâh anâ" şeklinde söylenen mevlit, aradan 6 yüzyıl geçmesine rağmen hâlâ kullanılmaktadır.

UYARI

Buraya kadar öğrendiklerinizle ilgili AYT'de doğrudan soru gelmemektedir fakat bu ayrıntılar edebiyatla ilgili konuları kavramanızda ve sınavdaki metin sorularını çözmenizde size önemli bir birikim kazandıracaktır.

1. Edebiyat biliminde bir metnin, farklı bilim dallarının bilimsel imkânlarının kullanılarak incelenmesi gereği vardır. Tarih, sosyoloji, psikoloji dalları edebiyat bilimine destekleyici perspektifler sunarken giderek dil bilim de bunlara eklenmektedir. Bugün kabul edilmeye başlanan gerçek, edebiyat biliminin kendine özgü ya da diğer bilim dalları ile ortak yöntemleri olduğudur.

Bu parçadan aşağıdakilerin hangisi çıkarılamaz?

- A) Dil bilim alanı, edebiyata katkı sağlayan bir bilim dalıdır.
B) Edebiyat ve bilim dalları arasında bir ilişki vardır.
C) Dil bilim, edebiyata diğer bilim dallarından daha çok katkıda bulunur.
D) Edebiyatla birçok bilim dalının yöntemleri arasında ortaklık vardır.
E) Edebî metinler incelenirken bilimsel olanaklardan yararlanılır.

2. Edebiyat, toplumsal olguları yansıtmayı açısından her zaman değerli bir sosyolojik araç olmuştur. Edebiyat sayesinde toplumu doğrudan gözlemlemek yerine, onu kavramada dâhiyane bir yeteneğe sahip olan edebiyatçının yansıttıkları üzerinden şaşırtıcı varsayımlara ulaşabiliriz. Özellikle toplumsal tarih çalışmalarında ancak edebî metinler sayesinde yaşanmış sosyal ilişkileri, olayları ve yapıları betimleme şansımız olur. Bugün Türk toplumunun yaşadığı tarihsel değişime ışık tutmak istediğimizde edebiyat bizim için en önemli anahtar hâline gelir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışından Cumhuriyet'in kuruluşuna dek yaşanan süreç, toplumsal sancılar; Tanzimat Edebiyatı, Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı'nda rahatlıkla görülür.

Bu parçanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Edebiyat ve toplum ilişkisi
B) Edebiyatın sosyolojik araştırmalara kaynak olması
C) Türk toplumunda edebiyatın gelişmişlik düzeyi
D) Edebî eser ile yazar arasındaki ilişki
E) Nitelikli edebî eserlerin yararları

3. *Ankara*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanıdır. Roman üç ayrı bölümden oluşur. Bölümler Türkiye öncesi dönemi, kuruluş ve gelişme dönemlerini temsil eder. İlk bölümde Millî Mücadele yıllarındaki Ankara ele alınmıştır. İstanbul'dan gelen Selma Hanım, Millî Mücadele'ye inanmamaktadır. Kocasını Nazif Bey'in etkisiyle bir zamanlar yadırgadığı Millî Mücadele'ye inanmaya başlar ancak bu sefer de kocası Sakarya Muharebesi'nden korkarak savaştan kaçmanın yollarını arar. Selma, Binbaşı Hakkı Bey'le mücadeleye devam eder ve yaralılarına hemşirelik yapar. Romanın ikinci bölümde özgürlük yıllarının Ankara'sı anlatılır. Bu bölümde Binbaşı Hakkı Bey'le Selma evlenir. Üçüncü bölümde ise özgürlük ruhu ile yetişen aydın genç Neşet Sabit kişi kadrosuna girer. Selma, üçüncü evliliği bu gençle yapar ve mutluluğa kavuşur.

Bu parçada sözü edilen eser, edebiyatın hangi bilim dalıyla ilişkisine örnek verilebilir?

- A) Antropoloji B) Felsefe C) Psikoloji
D) Tarih E) Teoloji

4. Edebiyat var olduğundan beri, hep insan üzerine kafa yormuş, dil dediğimiz olgunun zengin ifade potansiyelini en iyi şekilde kullanarak insanın duygu, düşünce ve davranışlarını anlatmaya, anlatırken de her zaman daha iyiyi anlamaya gayret etmiştir. Psikolojinin gözü ile de benzer bir sonuca ulaşılabilir. Psikolojinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasından çok önce bile insan üzerine yürütülen düşüncelerde edebiyat eserlerine hep gönderme yapılmış, insana özgü bazı temel duygu, durum ve davranışlar, neredeyse tüm dünyaya mal olmuş edebiyat karakterleriyle özdeşleşmiştir. Bu sebeptendir ki aşk deyince hemen akla Shakespeare'in *Romeo ve Juliet*'i veya kıskançlık deyince *Othello*'su gelir; suç ve vicdani hesaplama deyince Dostoevsky'nin Raskolnikov'u, ölümüne hırs deyince *Moby-Dick*'in Kaptan Ahab'ı, ihanet deyince Shakespeare'in *Macbeth*'i, yalnızlık ve yabancılaşma deyince Kafka'nın bir sabah uyandığında kendini bir böcek olarak bulan Gregor Samsa'sı ya da Camus'nün Mersault'su ve daha nice edebî karakter hemen hatırlanır.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Edebî bir eserin herkesçe bilinmesinin yolu psikolojiden geçer.
B) Psikolojinin bilim dalı olmasında edebiyatın büyük bir etkisi vardır.
C) Kimi edebî eserlerin kahramanları psikolojik yönden daha iyi tanınmaktadır.
D) Edebiyat ile psikoloji arasında insanı temel alma açısından zayıf bir ilişki söz konusudur.
E) Dünya mirasına dâhil olan birçok edebî eser, psikolojik nitelikler de taşımaktadır.

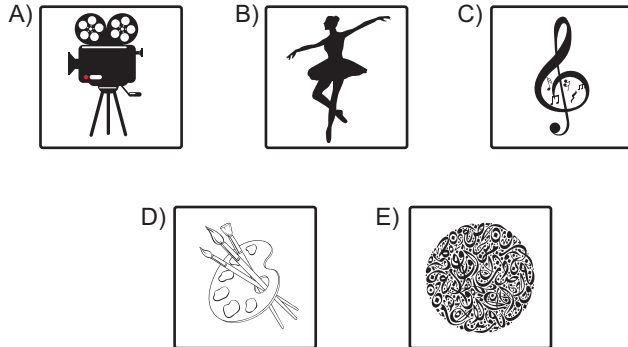

5. Michel Butor, *Roman Üstüne Denemeler* adlı kitabında anlatının laboratuvarı olan romanın en yetkin bilimsel alan olduğunu ve gerçeğin bize nasıl görüldüğünü inceleyeceğimiz en yetkin yer olduğunu söyler. Hele de edebiyat ve felsefe bilimleri yan yana sıralandığında varoluşçu romancıların bu türlerin başarılı temsilcileri olduğu söylenebilir. Jean Paul Satre'ın, Simone de Beauvoir'ın, Albert Camus'nün hem filozof hem de romancı yanlarını unutmamak gerekir. Sadece adlarını burada saydığımız isimlerin haricinde varoluşçuluğun asıl temsilciliğini yapmış Gabriel Marcel'den Dostoyevski'ye kadar aktif ve gerçek egzistansiyalistler, biraz daha önceye gidecek olursak Soren Aabye Kierkegaard'dan Martin Heidegger'e hatta Jaspers'e ve Marly Ponty'ye kadar hemen hemen tüm filozoflar da tezlerini, hipotezlerini, ilkelerini ve savlarını hem kuramsal felsefi metinlerle hem de onları edebî metinler içinde eriterek vermeyi gerekli görmüşlerdir.

Bu parçada üzerinde durulan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Felsefenin edebiyata kattığı güç
B) Edebiyatın felsefeye kattığı güç
C) Edebî metinlerin felsefecilere etkisi
D) Felsefi metinlerin edebiyatçılara etkisi
E) Edebiyat ile felsefe arasındaki ilişki

6. Edebiyat, aşağıda verilen güzel sanat dallarından hangisiyle aynı grupta yer almaktadır?

7. • **Mualla:** Okumayı seven, dürüst, saf ve temiz bir aile kızıdır. Kötülükten nefret etmektedir.
• **Vildan:** Kıskanç bir kadındır. İç dünyasında buhranlar yaşamaktadır.
• **Yazar:** Karar vermekte güçlük çeken ve her şeye tereddütle yaklaşan, kararsızlığı yüzünden kalıcı ilişkiler kuramayan duygusal bir kişiliğe sahiptir.

Peyami Safa'nın *Bir Tereddütün Romanı* adlı eserinin kişileri hakkında yukarıda verilen bilgilerden yola çıkılırsa yazarın hangi bilim dalından yararlandığı söylenebilir?

- A) Arkeoloji B) Psikoloji C) Felsefe
D) Coğrafya E) Tarih

8. Edebiyat, ---- için elverişli bir gözlem alanıdır. ---- açısından edebiyatın önemi büyüktür. ---- açısından edebiyat, değişik toplum yapılarının en karakteristik özelliklerini yansıttığı gibi insan ilişkileri temelinde ortaya konmuş bir analiz birikimini ve sahasını ifade eder. Edebiyat, toplumdan soyutlanmış bir birey anlatımını vermez. Belirli bir kültür düzeyinde gruplardan ve alt gruplanmalardan oluşan geniş bir sosyal kesimin ifadesidir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilir?

- A) Antropoloji B) Coğrafya C) Felsefe
D) Sosyoloji E) Tarih

EDEBÎ VE ÖĞRETİCİ METİNLER

Edebî Metin Nedir?

İnsanda estetik hazlar uyandıran metinler edebî metindir. Edebî metinlere **sanatsal metin** de denir.

Edebî Metnin Özellikleri Nelerdir?

- Estetik haz uyandırma amacı güder.
- Anlatımı güzel, düşüncesi sağlam ve özlüdür.
- Estetik ölçütler içinde belli bir sanat anlayışıyla yazılır.
- Kurmaca özelliğine sahiptir. Olay örgüsü düzenlenir.
- Üslup kaygısı ön plandadır.
- Dolaylı bir anlatım tercih edilir.
- Mecaz (değişmece) anlam çoklukla kullanılır.
- Metinden farklı anlamlar çıkarılması mümkündür.
- İmge ve çağrışım açısından zenginlik söz konusudur.
- Dil, çoklukla sanatsal işlevde veya heyecana dayalı işlevde kullanılır.
- Konusu, ait olduğu toplumun ve yazıldığı dönemin özelliklerini yansıtır.
- Duygu ve düşünceler belli bir edebî türe uygun anlatılır.
- Yaşanmış veya tasarlanmış olayın, olayların bir anlatıcı tarafından yorumlanıp dönüştürülmesi söz konusudur.

Öğretici Metin Nedir?

Öğretici metinler; bir düşünceyi değiştirmeyi amaçlayan, bilgi ve haber veren, düşündürten, tanıtan, yönlendiren metinlerdir.

Öğretici Metinlerin Özellikleri Nelerdir?

- Öğretme, bilgi verme amacı taşır.
- Dil, göndergesel işlevde kullanılır.
- Kelimeler, daha çok gerçek anlamlarında kullanılır.
- Kurmaca özelliği taşımaz.
- Genellikle günlük yaşantılar, tarihî olaylar ve bilimsel gerçekler dile getirilir.
- Söz sanatlarına pek yer verilmez.
- Üslup kaygısı güdülmez.

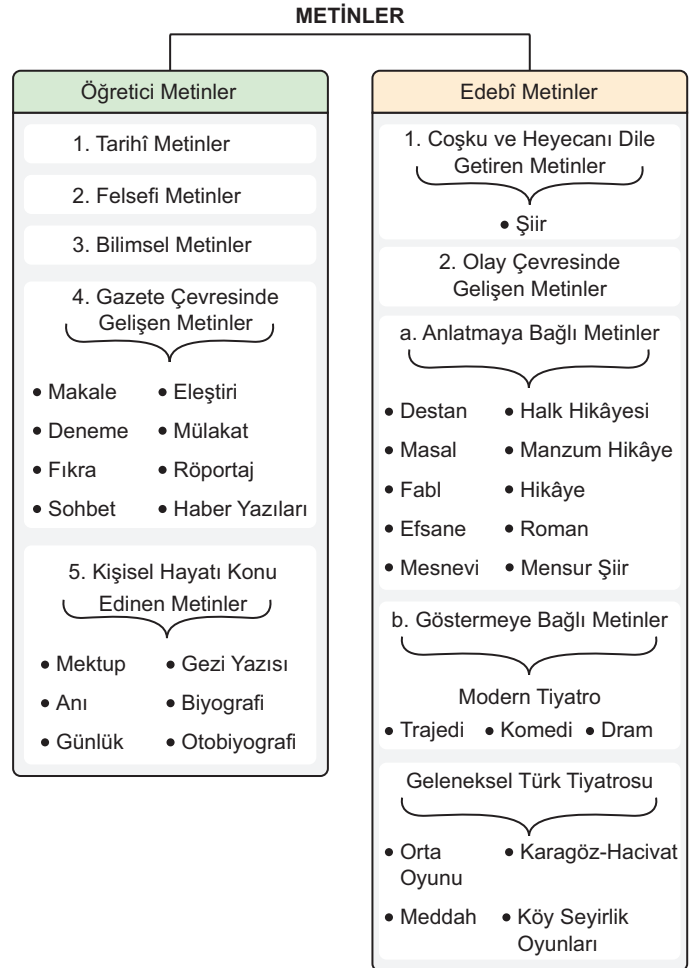
Edebî Metinlerle Öğretici Metinler Arasındaki Farklar Nelerdir?

- Öğretici metinler bilgilendirmeyi, edebî metinler estetik haz uyandırmayı amaçlar.
- Öğretici metinler genellikle ilişkiliyken edebî metinler ilişkili olmayabilir.

- Öğretici metinlerde dil göndergesel işlevde kullanılırken edebî metinlerde şiirsel ya da heyecana dayalı işlevde kullanılır.
- Öğretici metinlerde kelimeler gerçek anlamlarında kullanılırken edebî metinlerde mecazlı söyleyiş kazanabilir.

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

Temelde şiir ve düzyazı olarak iki biçimde gruplanan metinler; gerçeklikle ilişkileri, işlevleri, yazılış amaçları, hedef kitleleri ve kullanılan anlatım teknikleri gibi bazı ölçütlere göre sınıflandırılır. Kendini ifade etme ihtiyacından doğan, insanın duygu ve düşüncelerini anlatmaya dayalı metinler; öğretme, öğrenme, anlatma, heyecanı ifade etme ve gösterme esasına göre genel olarak şöyle sınıflandırılır:

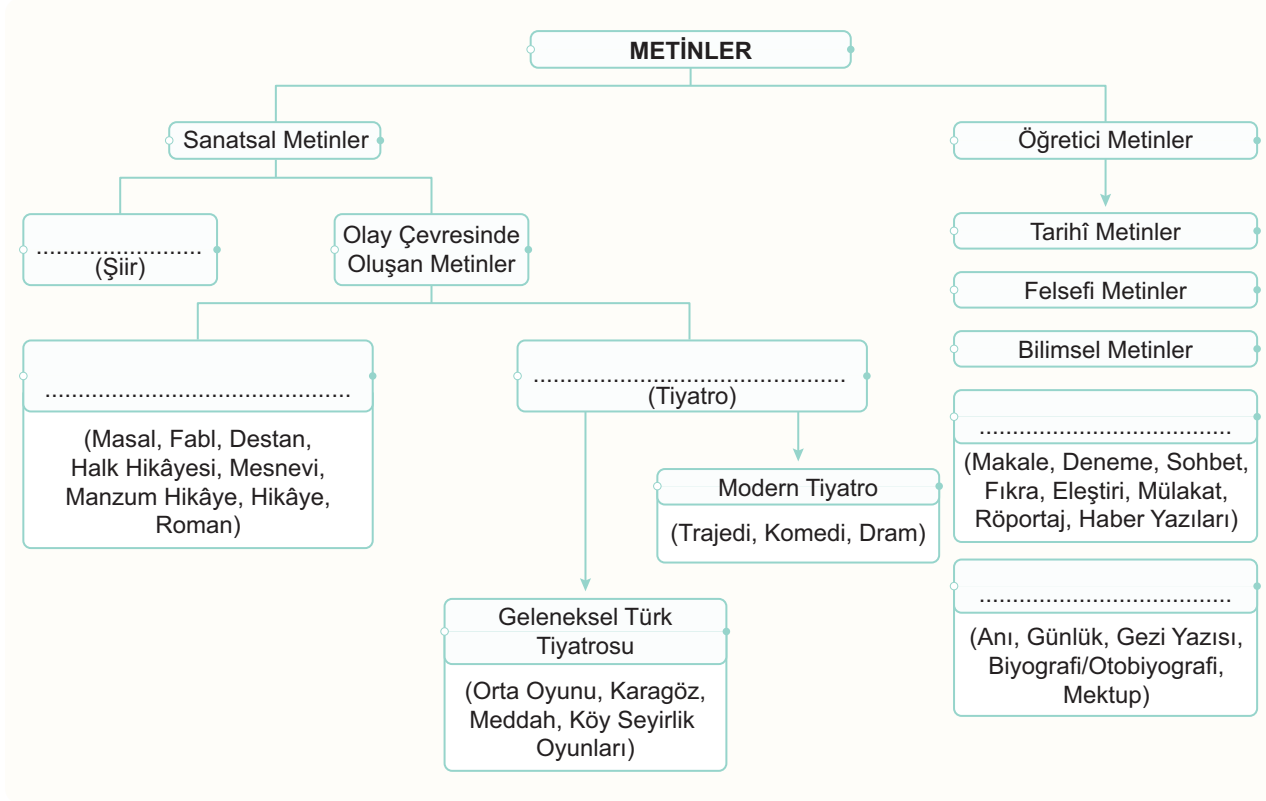

HATIRLATMA

Edebî ve öğretici metinlerle ilgili detaylı bilgiler ve soru tipleri kitabınızın ilerleyen bölümlerinde verilecektir. Şu an yapmanız gereken tek şey, metinlerin sınıflandırılmasına yönelik tabloyu çok iyi öğrenmenizdir.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki şablonda boş bırakılan yerleri doğru biçimde doldurunuz.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki görsel Kök Türk Anıtları'ndan alınmıştır. Taşlara Kök Türk alfabesiyle yazılan metin, edebî nitelik taşımaktadır.

Bu metin üzerinde araştırma yapacak bilim insanları kendi alanlarına yönelik hangi sonuçlara ulaşabilir? Düşüncelerinizi aşağıda boş bırakılan yere yazınız.

Sosyoloji:

Tarih:

Filoloji:

Coğrafya:

Arkeoloji:

1. Sirtını tek gözlü evin dökük duvarına dayadı. Yorgun gözlerini kaldırarak kızına seslendi:

— Ayrarı yaptın mı?

— Yaptım, ana!

Ayaklarını mindere uzattı. Gözlerini kapadı. Şimdi ne yapıyorlar ki? Düşmana aman vermeyen koç yiğitlerim üşüyorlar mıdır? Karınları aç mı? Kendinden utandı. Yedi düvele baş kaldırmış yüz binlerce yiğit dururken Çanakkale'nin toprağında, benimki de bencillik, dedi. Yine kızına seslendi:

— Yakın olaydı da tüm yiğitlere verseydik bir tas ayrıan.

— Kime ana?

Bu metinle ilgili aşağıdakilerin hangisi söylenebilir?

- A) Öğretici metin türlerinin özelliklerine sahiptir.
- B) Olay çevresinde gelişen bir metne örnek verilebilir.
- C) Okura bir düşüncüyü benimsetmek amacıyla yazılmıştır.
- D) Deneme türünün üslup özelliklerini taşımaktadır.
- E) Anlatıcı ile yazar aynı kişidir.

2. Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru sayar. O, bu görüşünde haklıdır. Zira dil, duygu ve düşüncenin âdeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesile aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile bir millet arasına yayılır.

Bu parça için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Okuru bilgilendirme amacı taşımaktadır.
- B) "Dil, bir milleti yansıtan, kültürü taşıyan bir araçtır." ana düşüncesi işlenmiştir.
- C) Öğretici metin türlerinin kimi özelliklerine sahiptir.
- D) Kurmaca bir metinden alınmıştır.
- E) Konusu dil ve kültür ilişkisidir.

3. Kimi durumlarda bir eserin dokusunda birkaç türle ilgili özellikler bulunabilir. Söz gelimi bir roman, anı biçiminde yazılabileceği gibi mektup biçiminde de yazılabilir. Bir deneme eleştirel boyutlar kazanabilir. Bir fıkra, makalenin sınırlarını kuşatabilir. Bir roman da bir öyküyle, bir yaşam öyküsüyle kesişebilir. Bunun için şu yargıyı bir kez daha yineleyelim: ----

Bu parçanın sonuna aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Edebiyatta türler sürekli bir değişim ve etkileşim içindedir.
- B) Edebiyatta türler temel özelliklerini yitirmezler.
- C) Edebiyatın gelişimi yazara ve okura bağlıdır.
- D) Edebiyatta kimi türler zamanla oluşmuştur.
- E) Edebiyat, sınırları belli bir alandır.

4. • Makale
• Sohbet
• Eleştiri

Bu üç metin türünün ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kurmaca niteliğine sahiptirler.
- B) Anlatmaya dayalı metin türlerindendir.
- C) Okura izlenim kazandırma amacıyla yazılırlar.
- D) Anlatımlarında süslü bir dil tercih edilir.
- E) Kelimeler daha çok gerçek anlamında kullanılır.

5. Dil, bir sesli işaretler sistemidir; aynı toplulukta yaşayan veya aynı millettten insanların anlaşabilmelerini sağlayan en gelişmiş iletişim aracıdır. Dil, genel bir terimdir. Örneğin Farsça, Almanca, Arapça birer dildir. Ses yapısı, şekil ve anlam bakımından birbirinden az ya da çok farklılaşmış dil veya lehçelerin köken bakımından bilinmeyen bir tarihte birleştikleri ortak dile de ana dil denir. Ana dil, ana kaynaktır. Başka diller veya lehçeler ana dilden türer. Örneğin Türkçe ana dildir.

Bu metin; yazarın amacı, seslendiği hedef kitlesi, ileti, konu ve üslup açısından değerlendirilirse aşağıdaki metin türlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Destan
- B) Hikâye
- C) Makale
- D) Roman
- E) Tiyatro

6. İletişim tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir ve en önemli gelişimini yazının bulunmasıyla yaşamıştır. Yazının icadı Sümerlerin MÖ 3500 yılında kil tabletler üzerine yazdıkları çivi yazısıyla gerçekleşmiştir. Yazılı iletişimin ilk örneklerini oluşturan bu tabletlerden sonraki en önemli gelişme, Mısırlılar tarafından MÖ 1900'lü yılların başında papirüsler üzerine yazılan bir kitaptır. MÖ 868 yılında Çinliler kitap için blok baskı modelini geliştirmiştir. Bu gelişme, iletişim tarihi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Böylece kalabalık kitlelere ulaşabilme olanağı doğmuştur. En eski kütüphane ise MÖ 540 yılında Atina'da kurulmuştur. Çok sonraki dönemlerde insanlık, Yunan ve Arap bilim eserlerinin klasik tercümeleriyle karşılaşmıştır. Bu tarihten sadece on beş sene sonra yani 1485'te Macarlar ilk gazeteyi çıkarmıştır.

Bu metnin anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yazarın amacı okuru bilgilendirmektir.
B) Kelimeler daha çok gerçek anlamlarında kullanılmıştır.
C) Okuru olay içinde yaşatan bir metinden alınmıştır.
D) Açıklayıcı anlatım biçiminden yararlanılmıştır.
E) Parçanın konusu iletişimdir.

7. Aşağıdakilerden hangisi Türklere ait türlerden değildir?

- A) Fabl
B) Karagöz
C) Köy seyirlik oyunları
D) Meddah
E) Orta oyunu

8. 1916 ya da 1917 güzü sonuna doğru doğmuşum. Babamın Kur'an üzerine yazdığı not 1332 Aralık ayı. Miladiye çevrilince 1917 yılının 9 Ocak günü oluyor, doğruysa. Ha bir yıl önce ha bir yıl sonra, ne önemi var, denilebilir. Bence çok önemli. O kış kıyamet günlerinde annem de tifo ya da tifüsten ağır hasta. Göç ederken bir kağıdı üstünde de doğabilirdim. Annem çok sağlam yapılı bir köylü ağa kızıydı. İnatçı, pratik zekâlı. Yaşı belli değildi. Hiç perhiz etmedi, 90'ına doğru öldü.

Bu metin aşağıdaki edebî türlerin hangisinden alınmıştır?

- A) Biyografi
B) Otobiyografi
C) Anı
D) Günlük
E) Sohbet

9. ERKEK — (Acele, yavaşça) Konuya girsem mi artık?

GARSON — (Yavaşça) Hiç durmayın, hemen girin.

ERKEK — Kesin konuşayım, değil mi? Yukardan atayım mı?

GARSON — Kış sonu ayazları gibi sert esin, bayım! Cıvataları gevşemiş bir doğanın yağmurları gibi yağın şakır şakır!

ERKEK — Evet, öyle yapacağım, (Bir susuş) Öyle yapacağım. (Kadına yönelerek) Bayan, ben bir iş adamıyım! Bence herkes de bir iş adamı olmalıdır. Çünkü her şey bir iştir. (Garsona) Giriş nasıl?

GARSON — Aristoteles'in söylevlerinde bile yoktur böylesi.

ERKEK — Aristoteles mi? O da kim?

Bu metin için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Olay çevresinde gelişen metin türlerindendir.
B) Göstermeye dayalı metin türlerinin özelliklerini taşımaktadır.
C) Okuru bilgilendirme amacıyla kaleme alınmıştır.
D) Tiyatro türünde bir eserden alınmıştır.
E) Sahnelenmeye uygun niteliklere sahiptir.

10.

1. Deneme

2. Dram

3. Fıkra

4. Halk hikâyesi

5. Şiir

6. Manzum Hikâye

7. Komedi

8. Makale

9. Karagöz

10. Masal

11. Roman

12. Röportaj

13. Trajedi

Öğretici Metinler Havuzu	Anlatmaya Bağlı Metinler Havuzu	Göstermeye Bağlı Metinler Havuzu
.....		
.....		

Yukarıda verilen numaralanmış türler ait oldukları tür havuzlarına yerleştirilirse hangisi dışarıda kalır?

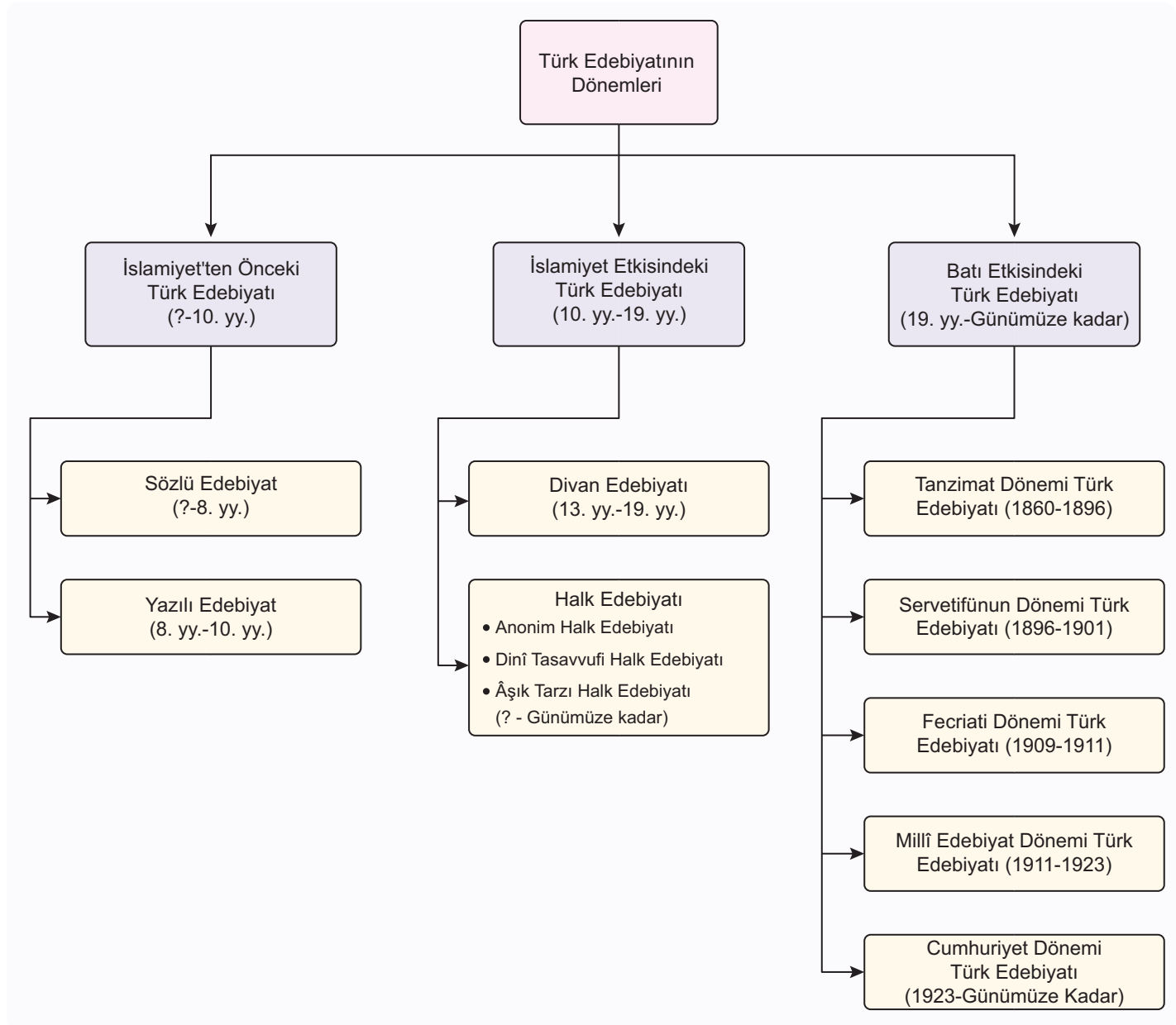
- A) 2
B) 5
C) 7
D) 9
E) 12

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

Türk edebiyatı aşağıda verilen ölçütlere göre sınıflandırılır.

- Dil anlayışı
- Dil coğrafyası
- Kültürel farklılaşma
- Dinî yaşam
- Sanat anlayışı

Kültürel değişimlere göre yapılan aşağıdaki tablo yaygınlaşmış bir sınıflandırmadır.

UYARI

Bu dönemler sanatçıların yaşadığı zamanlarda oluşan dönemler değildir. Edebiyat tarihçilerinin, edebiyat tarihinin daha rahat öğrenilmesi için oluşturdukları bir sınıflandırmadır. Bilim insanlarının Türk edebiyatını dönemlere ayırmasında en çok tercih edilen tablodaki sınıflandırmayla ilgili aşağıdaki açıklamaları öğreniniz. İleriki ünitelerde bu başlıklarda gerekli tüm ayrıntılar verilecektir.

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı:

Orta Asya coğrafyasında, başlangıcı kesin tarihlerle belirlenemeyen ve 10. yüzyıla kadar süren dönemdir. Bu dönemin edebiyatı iki kolda gelişmiştir.

1. Sözlü Edebiyat:

Söze dayanan ve sözlü biçimde yayılan anonim ürünlerin oluşturduğu edebiyattır. Bilinmeyen bir zamanda başlayıp 8. yüzyıla kadar devam eden dönemdir. Dönemle ilgili bilgiler halkın sözlü kaynaklarından, Çin kaynaklarından ve Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lügâti't-Türk* adlı eserinden öğrenilmiştir. Çeşitli Türk boylarında şaman, baksı, kam, ozan adı verilen sanatçılar tarafından kopuz eşliğinde söylenen koşuklar; ölen bir kişinin ardından söylenen sagular; toplumsal olayları anlatan destanlar, atasözleri vb. sözlü edebiyatın ürünleri arasındadır. Türkçenin kendi olanaklarıyla oluşan, yabancı etkilerden uzak bir dönemdir. Daha çok şiire dayalı bir edebiyattır.

2. Yazılı Edebiyat:

Yazıya aktarılan ürünlerin oluşturduğu dönemdir. Türkçeyle yazılan ilk örnekler 6. yüzyıla ait Yenisey Yazıtları'dır ancak bu yazıtlardaki metinler edebiyat açısından bir değer taşımamaktadır. Edebî değer taşıyan ilk yazılı metinler 8. yüzyılda oluşturulan Göktürkçelere ait Kök Türk Abideleri'dir (Orhun Kitabeleri). Bu anıtlardan **Tonyukuk Anıtı** (724-726), **Kül Tigin Anıtı** (732) ve **Bilge Kağan Anıtı** (735) önemlidir. Uygur Dönemi ürünleri olan **Sekiz Yükmek** (Sekiz Yığın), **Altun Yaruk** (Altın Işık), **Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi**, **İrk Bitig** adlı eserler de yazılı dönemin ürünleridir.

Anahtar Bilgi

Sevgili gençler, Kök Türk Abideleri'nin hangileri oldukları ve kronolojik sıralamaları soru olarak karşınıza çıkabilir. Abideleri şu şekilde kodlayarak unutmazsınız:

Uygur Dönemi eserlerini de bu yöntemle aklınızda tutabilirsiniz:

Tonyukuk

A

Kültigin

i

Bilge Kağan

Altın Yaruk

Sekiz Yükmek

Kalyanamkara ve **P**apamkara

İrk Bitig

İslami Dönem Türk Edebiyatı:

10. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın başlarına kadar devam eden bu dönemin edebî eserlerinde İslam dininin etkisi görülür. İslami Dönem Türk edebiyatı iki koldan gelişme göstermiştir.

1. Divan Edebiyatı:

Klasik edebiyat, havas edebiyatı, saray edebiyatı, Enderun edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı da denen dönemdir. Türklerin Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle geliştirdikleri edebî dönemdir. Selçuklular Dönemi'nde ilk ürünlerini vermiş, çevirilerle ilerlemiş, Osmanlı Dönemi'nde gelişimini sürdürerek klasik bir çizgiye oturmuştur. 13. yüzyılda Hoca Dehhanî ile başlayıp 18. yüzyılda Şeyh Galip'le sona ermiştir. Ancak 20. yüzyılın başına kadar da bu gelenek doğrultusunda ürün veren sanatçılar olmuştur. Daha çok şiir alanında gelişen bir edebiyattır.

2. Halk Edebiyatı:

İslam Öncesi Dönem'den günümüze kadar gelen bir edebiyattır. Halk diline dayalı yalın bir anlatıma sahiptir. Düzyazıdan çok şiirin öne çıktığı sözlü bir edebiyattır. Usta-çırak ilişkisi içinde gelişmiştir. Üçe ayrılır:

a. Anonim halk edebiyatı: Halk kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtan, söyleyeni belli olmayan edebiyattır. Kaynağını halkın günlük yaşamından alır.

b. Dinî-tasavvufi halk edebiyatı: Halk edebiyatının dinî konuları işleyen koludur. Ahmet Yesevi çizgisinin devamıdır. Halka dinî öğretiyi kazandırmayı amaçlayan bir edebiyattır. **Tekke edebiyatı** da denir.

c. Âşık tarzı halk edebiyatı: Din etkisi dışında oluşan halk edebiyatıdır. Âşık (ozan) denen sanatçılarca ortaya konan bir edebiyattır. Şiir ağırlıklıdır.

Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı:

19. yüzyılın ortalarından itibaren siyasi bir hareket olan Tanzimat'ın ilanıyla başlayan ve günümüze kadar etkisi devam eden dönemdir. Kendi içinde sınıflandırılır.

1. Tanzimat Edebiyatı:

1839'da Gülhane Hattı Hümayunu'nun ilanıyla oluşan dönemdir. Batı edebiyatının örnek alındığı bu dönem, adını "yenileşme, düzenleme" anlamlarına da gelen Tanzimat kelimesinden alır. Fermanda edebiyatla ilgili bir ayrıntı yoktur. Daha rahat anlaşılması için birinci ve ikinci dönem olmak üzere ikiye ayrılır.

2. Servetifünun Edebiyatı:

Recaizade Mahmut Ekrem'in, öğrencilerinden Tevfik Fikret'i 1896'da Servet-i Fünun dergisinin başına getirmesiyle başlayan dönemdir. 5 yıllık bir dönemdir fakat etkisi geniş yıllara dayanır. Tanzimat Dönemi ile başlayan Batılılaşma sürecinin ileri bir adımdır. Bu döneme **Edebiyatıcedide Dönemi** de denir.

3. Fecriati Edebiyatı:

Servet-i Fünun dergisinin kapanmasından sonra edebiyat dünyasında oluşan boşluğu doldurma amacıyla 1909'da bir araya gelen bir grup gencin oluşturduğu bir topluluktur. Bir bildiri (edebî beyanname) ile ortaya çıkmaları açısından önemlidir.

4. Millî Edebiyat Dönemi:

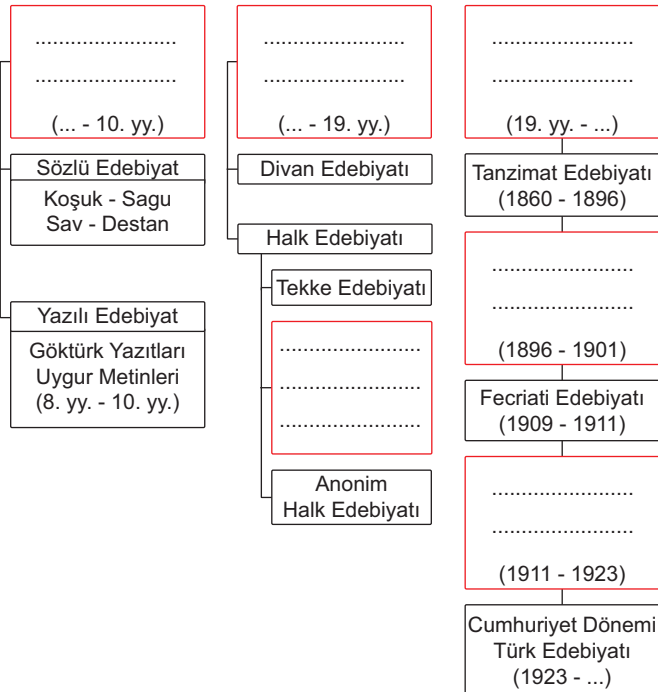
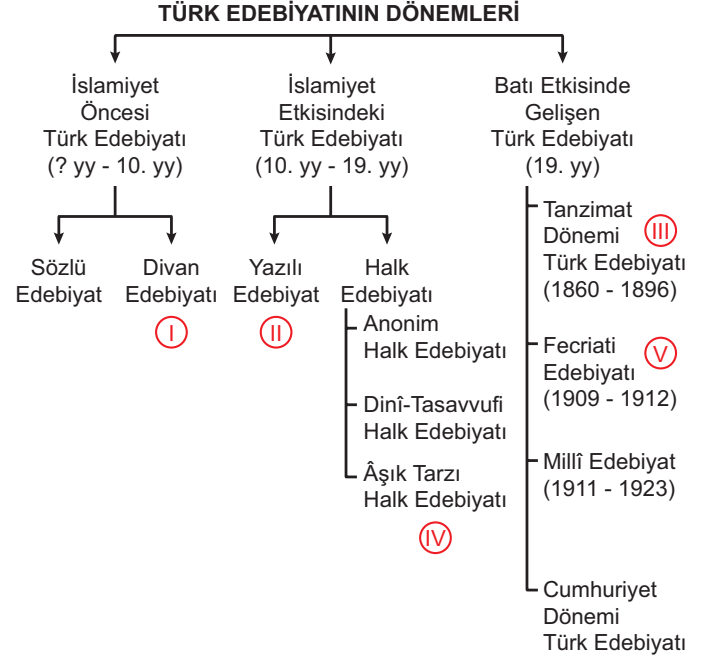
1911'de ülkenin içinde bulunduğu kötü koşullarından dolayı millîleşme anlayışı doğrultusunda oluşan bir edebî dönemdir. Mehmet Emin Yurdakul'un ve Selanik'te çıkarılan Genç Kalemler dergisinin etkisiyle yerli ve millî özellikleri benimseyen sanatçılarca oluşturulmuştur.

5. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı:

1923'te cumhuriyetin ilanı ile oluşan ve günümüze kadar devam eden dönemdir. Kendi içinde sınıflandırılır.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki şablonda kırmızı renkle belirtilen yerlere gerekli açıklamaları yazınız.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ**BECERİ TEMELLİ SORU 2**

Türk edebiyatının dönemlerini gösteren yukarıdaki tabloda numaralı dönemlerden hangi ikisinin yeri değiştirilirse bilgi yanlış giderilir?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

ETKİNLİK 4

Aşağıda verilen Türk edebiyatı dönemlerini kronolojiye göre doğru sıralayınız.

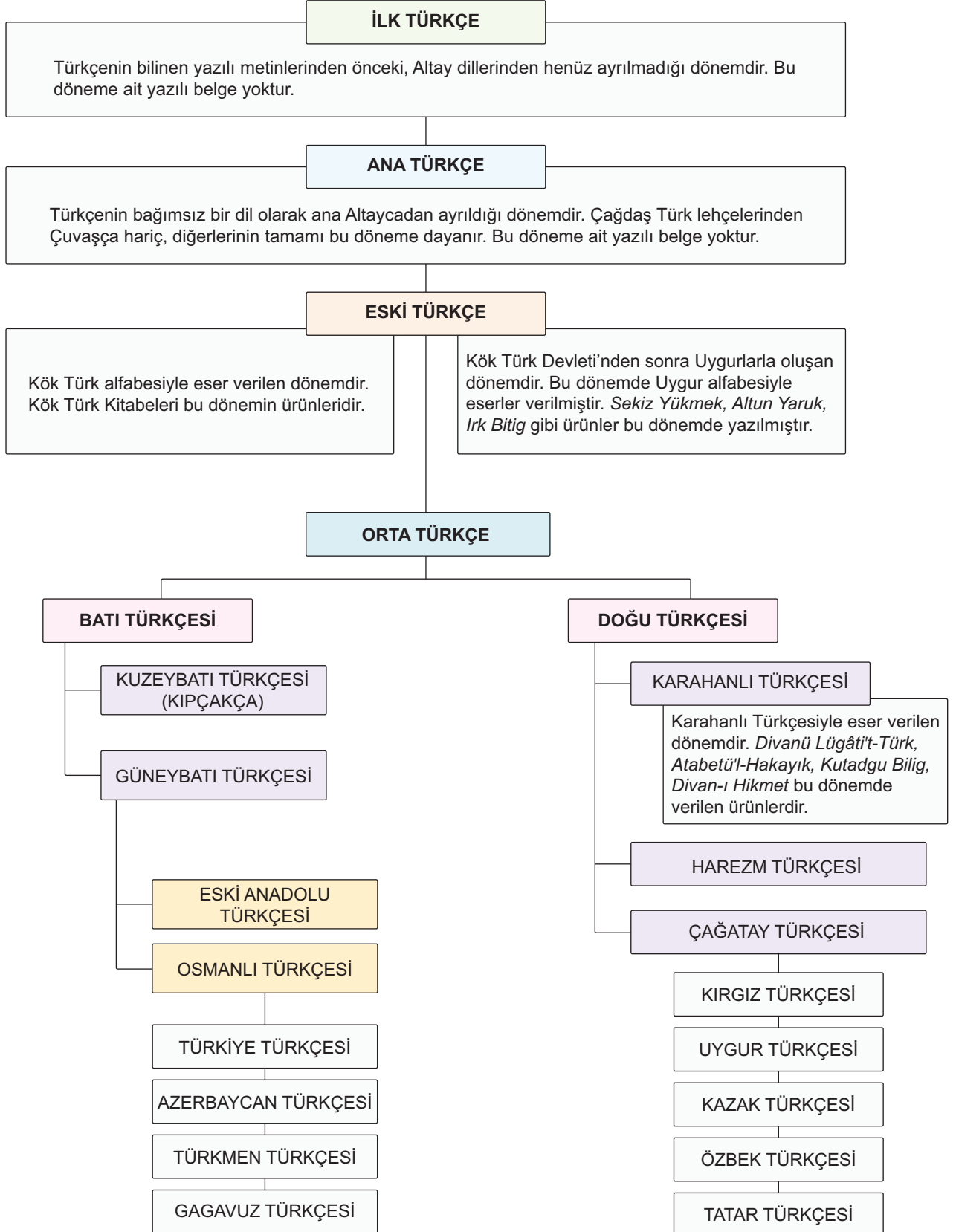
- İslam Öncesi Dönem
Divan edebiyatı
Tanzimat edebiyatı
Cumhuriyet Dönemi
Halk edebiyatı
Servetifünun edebiyatı

☐
☐
☐
☐
☐
☐

TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ VE DÖNEMLERİ

Tarihin bilinmeyen zamanlarından günümüze kadar gelişimini sürdüren Türkçenin tarihî dönemleri ve gelişimi ile ilgili bilim insanlarının farklı yöntemlerle ortaya koydukları bilgiler bir araya getirilirse Türkçenin tarihsel süreçteki gelişimiyle ilgili aşağıdaki tablo oluşturulur:

DÜŞÜNÜ YORUM

Günümüzde Anadolu'da Türkçe konuşan bir kişi Özbekistan'a giderse oradaki insanlarla kısa bir zaman geçirdikten sonra rahatça konuşabilmektedir. Bu durum hakkında düşünceleriniz ve yorumlarınız neler olabilir?

TÜRKLERİN TARİH BOYUNCA KULLANDIKLARI ALFABELER

1. Kök Türk Alfabesi:

7-9. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. 38 harflidir. Sağdan sola ve harfler birbirinden ayrı yazılır. Orhun Nehri civarında dikili taşlara ve mezar taşı olan balballara yazılmış bu alfabe millî alfabemizdir. Bu alfabe ile yazılmış ve edebî bir nitelik gösteren Tonyukuk, Kültigin ve Bilge Kağan anıtları oldukça önemlidir. Bu yazıtlara **Orhun Abideleri** de denir.

MERAKLISINA

Kök Türk Abideleri, 2008'de Türkiye'nin de desteğiyle bulundukları yerlerden özenle alınıp Moğolistan'ın Karakorum şehrine 50 km uzaklıkta bir müzeye alınmıştır. Müzenin içinde ve yazıtların çevresinde yapılan kazılarda çıkarılan çeşitli eşyalar da sergilenmektedir. Daha iyi korunması için müzeye getirilen anıtların kopyaları da bulundukları yerlere dikilmiştir.

Kök Türk Abideleri

2. Uygur Alfabesi:

8-17. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. 18 harflidir. Sağdan sola yazılır. Bu alfabe ile daha çok dinî nitelikli eserler yazılmıştır.

3. Arap Alfabesi:

11-20. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. Kök Türk alfabesinden sonra kullanılan alfabedir. 28 harflidir. Türkler, Farsçadan aldıkları "p, ç, j" harfleriyle bu alfabeyi 31 harfe çıkarmıştır. Sağdan sola yazılır. Bu alfabe ile Türk-İslam tarihinde birçok eser verilmiştir.

4. Kiril Alfabesi:

Slavlar için 9. yüzyılda Yunan harflerine dayalı olarak düzenlenmiş bir alfabedir. Sovyetler Birliği döneminde bazı Türk boyları tarafından kullanılmıştır.

5. Latin Alfabesi:

1 Kasım 1928'den beri kullandığımız bugünkü alfabemizdir. Yirmi dokuz harften oluşur.

TÜRKÇENİN SÖZLÜKLERİ

1. *Divanü Lügâti't-Türk* (1072-1074):

Kaşgarlı Mahmut'un kitabıdır. Bu sözlükte 11. yüzyıldaki çeşitli Türk topluluklarının söz varlıkları örnek metinlerle ele alınmıştır. Türkçenin ilk sözlüğüdür. Bu sözlüğün hazırlanış amacı Araplara Türkçeyi öğretmektir. Kaşgarlı Mahmut bu sözlükte 7500 kelimeyi şiir, atasözü gibi örneklerle açıklamıştır. Bu sözlük, ayrıca birçok bilim dalına kaynaklık etmesi açısından çok değerlidir.

Shorts 1

Divanü Lügâti't-Türk'ün keşfi

BİRE BİR ÖSYM 1

Aşağıdakilerin hangisinde "Aç ne yemes, tok ne temes." atasözünün açıklaması yer alabilir?

- A) *İrk Bitig*
- B) Kültigin Anıtı
- C) *Divanü Lügâtü't-Türk*
- D) *Kalyanamkara Papamkara*
- E) Yenisey Yazıtları

2. *Mukaddimetü'l-Edep*:

Zemahşerî tarafından 11'inci yüzyılın ilk yarısında yazılmış Arapça-Farsça ve Türkçe sözlüktür. Dil özellikleri bakımından Harezmi Türkçesinin dil malzemesini kapsar. Bu sözlük, medreselerde uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuştur.

3. *Codex Cumanicus* (Kodeks Kumanikus):

13'üncü yüzyılın başlarında bir bölümü İtalyan tüccarlar, bir bölümü de Alman misyonerler tarafından Latin harfleriyle kaleme alınan bir el kitabıdır. Hristiyan din adamlarına Kıpçakçayı öğretmek için Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak Türklerinin (Kumanlar) halk ağzından derlenmiş iki bölümlük bir eserdir. Eserin adı Latince'dir ve Kuman Kitabı anlamına gelir. Gramer örneklerini, Türkçe, Latince kelimeleri ve metinleri içeren bir eserdir.

4. Muhakemetü'l-Lügateyn:

Ali Şir Nevaî'nin 15. yüzyılda yazdığı bu eser Türkçe ve Farsçayı karşılaştırır. Bir çeşit dil bilgisi kitabı olan eser, Türk dili hakkındaki görüşleri ve Türk kültürü hakkında bilgiler içermesi bakımından önemlidir. Yazar, Türkçenin gücünü ortaya koymaya çalışırken Türklerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamı içinde geçen pek çok terim ve kelimeyi kullanmış, açıklamıştır. Eser bu yönüyle de bir sözlük olarak kabul edilmektedir.

5. Lehçe-i Osmanî:

1876'da Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanan bir sözlüktür. İki ciltten oluşan bu sözlükte dönemin Türkçesi, Arap alfabe sistemi ile örnek cümleler verilerek ortaya konmuştur. Türkçe kelimelere yer verildiğinden kendinden sonra hazırlanacak eserlerin öncüsü olması da bu sözlüğün önemli bir yönüdür.

6. Kamus-ı Türkî:

1899'da Şemsettin Sami tarafından hazırlanan sözlüktür. Bu sözlükte Şemsettin Sami'nin bazı maddelerde yabancı kelimelerin yerine Türkçelerinin kullanılması gerektiğini önermesi oldukça önemlidir. Şemsettin Sami'nin *Kamusu'l-A'lam* adlı bir sözlüğü daha vardır.

7. Lügat-i Naci:

1890'da Muallim Naci tarafından hazırlanan Osmanlıca bir sözlüktür. Bu sözlükte Osmanlıcadaki Arapça ve Farsça kelimelerin karşılıkları verilmiştir.

8. Türkçe Sözlük:

Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan, madde başı yüz bin sınırını aşmış bir sözlüktür.

UYARI

Bu sözlükler, Türkçenin gelişimini kavramak açısından önemlidir. Eserlerin yazarları ve içerikleri ÖSYM tarafından sık sık irdelenir.

ETKİNLİK 5

Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

- (....) Dinî hayatın edebiyata ve dile etkisi vardır.
- (....) Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasında günümüze kadarki ekonomik ve teknolojik gelişmeler de önemli bir ayırt edici unsur olarak kullanılmıştır.
- (....) Türkiye Türkçesi, Doğu Türkçesinin bir kolu olarak Karahanlı Türkçesinin devamı sayılır.
- (....) Öğretici metinler, yazarın bilgilendirme amacıyla kaleme aldığı metinlerdir.
- (....) Divan edebiyatında eserler Latin alfabesiyle yazılmıştır.

ETKİNLİK 6

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri doğru biçimde doldurunuz.

- İslamiyet öncesi Türk edebiyatında 8. yüzyılla 10. yüzyıl arasında süren, Türklerin Kök Türk ve Uygur alfabelerini kullandıkları dönemdir.
- Estetik ve görsel kuralların göz önünde bulundurulup yazı ve çizgilerin kullanıldığı yazı yazma sanatı olan; köklü bir geçmişe sahiptir.
8. yüzyılda Kök Türk alfabesiyle yazılan ve dönemin vezirinin adıyla bilinen, Türk edebiyatının İslamiyet öncesi ilk yazılı ürünlerindendir.
- On sekiz harften oluşan alfabesi ile daha çok dinî içerikli metinler yazılmıştır.

ETKİNLİK 7

Aşağıda verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz.

1. Çağatay Türkçesi	☐	a. Sözlük
2. Fecriati	☐	b. Tiyatro
3. Dram	☐	c. Beyanname
4. Kamus-ı Türkî	☐	d. Baksı
5. Şaman	☐	e. Muallim Naci
		f. Karahanlı Türkçesi

ÖRNEK SORULAR		
1.B		
BİRE BİR ÖSYM SORULARI		
1.C		
BECERİ TEMELLİ SORULAR		
1.D	2.A	